

УДК: 025.17:338.46:35

*Інна Марків, канд. іст. наук, доцент
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНИМИ АРХІВАМИ УКРАЇНИ

Анотація. У тезах розглянуто зміни до порядку надання платних послуг державними архівами України, затверджені Наказом Мін'юсту від 05.12.2024 № 3511/5, та їх відповідність новій Стратегії захисту документальної спадщини. Висвітлено основні положення нового порядку та суспільну дискусію щодо запроваджених тарифів і доступності послуг.

Ключові слова: платні послуги, державні архіви, цифровізація, Укрдержархів, Стратегія захисту документальної спадщини.

Наказом Міністерства юстиції від 5 грудня 2024 року № 3511/5 «Деякі питання надання платних послуг архівними установами» затверджено Порядок надання платних послуг державними архівними установами, а також Розмір плати за надання платних послуг центральними державними архівами [1].

Надання архівними установами платних послуг здійснюється відповідно до Переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 травня 1998 року № 639 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 року № 175), та не має на меті отримання прибутку [2].

Відповідно до цих документів архівні установи, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, надають такі три основні групи платних послуг:

1) науково-технічне опрацювання документів і справ юридичних осіб (проведення експертизи цінності документів; складення за результатами експертизи цінності описів справ, довідкового апарату до них та актів; формування та оформлення справ, підготовка їх для архівного зберігання, складення топографічних покажчиків тощо);

2) надання методичної і практичної допомоги юридичним особам з питань архівної справи та діловодства, забезпечення збереженості архівних документів (складення номенклатур справ, інструкцій із діловодства, галузевих переліків видів документів із зазначенням строків їх зберігання, положень про архівні підрозділи, служби діловодства та експертні комісії; проведення семінарів із підвищення кваліфікації з питань архівної справи та діловодства; перевірка наявності архівних документів з укладенням аркуша перевірки; обстеження фізико-хімічного, технічного стану архівних документів із різними носіями інформації, друкованих видань та страхового фонду документів; реставрація та ремонт архівних

документів із різними носіями інформації; виготовлення копій документів для створення страхового фонду та фонду користування тощо);

3) використання інформації архівних документів та надання інформаційних послуг (виявлення інформації на тематичні, персональні (біографічні, генеалогічні) і майнові запити користувачів; складання інформаційного листа-відповіді та архівних довідок (копій, витягів) на тематичні, персональні (біографічні, генеалогічні) і майнові запити користувачів; проведення екскурсій у приміщенні архіву (оглядових, тематичних, із показом документів); підготовка тематичних добірок документів для кіно-, відео-, фотозйомок за допомогою технічних засобів замовника у приміщенні архіву; виготовлення копій архівних документів, друкованих видань та довідкового апарату до документів за допомогою технічних засобів архіву; надання у користування в читальному залі архівних документів та мікрофотокопій понад встановлені обсяги і строки; технічна підтримка виконання запитів користувачів, що надійшли в електронній формі, за допомогою спеціального програмного забезпечення тощо).

Порядок надання платних послуг визначає механізм надання платних послуг державними архівними установами на замовлення фізичних та юридичних осіб. Архівна установа оприлюднює інформацію про платні послуги та розмір плати за їх надання шляхом розміщення інформації на вебсайті архівної установи, інформаційних стендах, будь-яким іншим способом. Платні послуги надаються архівними установами за письмовим (у тому числі в електронній формі) запитом замовника із зазначенням виду платної послуги.

Архівні установи надають платні послуги відповідно до розмірів плати за їх надання, визначених на підставі їх вартості та затверджених відповідно до законодавства. Собівартість платної послуги розраховується на підставі норми часу на надання такої послуги та вартості розрахункової калькуляційної одиниці часу однієї людино-години (людино-хвилини). У разі впровадження нового способу надання платної послуги та відсутності інформації про фактичні витрати для розрахунку розрахункової калькуляційної одиниці часу вартість платної послуги розраховується на підставі розрахункових (планових) витрат для її надання.

За надання платних послуг центральними державними архівами справляється плата відповідно до Розміру плати за надання платних послуг центральними державними архівами, затвердженого наказом Міністерства юстиції України. Інші архівні установи для визначення розміру плати за надання платних послуг використовують одиниці виміру, зазначені в Розмірі плати за надання платних послуг центральними державними архівами, затвердженому наказом Міністерства юстиції України.

Надання архівних довідок, необхідних для забезпечення соціального захисту громадян, фізичним особам для користування в читальному залі архівної установи,

архівних документів, що належать державі, територіальним громадам, та архівних довідок судам, правоохоронним органам, органам державного фінансового контролю, а також юридичним і фізичним особам, які передали зазначені документи на зберігання, здійснюється безоплатно.

Плата за виготовлення копій довідкового апарату, облікових документів та інших носіїв публічної інформації за допомогою технічних засобів архіву стягується відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» та постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 740 «Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію». За копіювання публічної інформації, яка на момент надходження запиту існує в електронній формі, плата не стягується [3].

Варто відзначити, що нові тарифи на платні послуги розроблено з урахуванням вимог бюджетного законодавства та наближено до середніх показників цін на послуги національних архівів країн Східної Європи. Затвердження відповідного наказу дає можливість унормувати вартість послуг, які надаються архівними установами, фінансованими за рахунок бюджетних коштів, а також підвищити якість їх надання.

У грудні 2025 р. видано ще один нормативно-правовий акт – розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р «Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» [4].

Стратегія стверджує, що незважаючи на стрімке зростання темпів оцифрування документів Національного архівного фонду протягом останніх років, для забезпечення відповідності вимогам цифрового суспільства ІТ-інфраструктура у сфері архівної справи потребує зміцнення та постійного розвитку. Спектр інформаційних продуктів і послуг не повною мірою відповідає запиту користувачів та потребує розширення.

Розв'язання цієї проблеми передбачається забезпечити шляхом реалізації таких трьох стратегічних цілей Стратегії: цифровізація сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства; забезпечення спроможності архівів зберігати та примножувати національні інформаційні ресурси суспільства; формування та розвиток комунікаційної політики архівних установ. Звернемо увагу, що стратегічна ціль 1 (Цифровізація сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства) конкретизується у ряді операційних цілей Стратегії. Зокрема, операційна ціль 3 звучить, як Надання архівами клієнтоорієнтованих послуг, що відповідають потребам користувачів. Стратегія пропонує і завдання, спрямовані на досягнення операційної цілі 3:

- запровадження клієнтоорієнтованого підходу в обслуговуванні користувачів і єдиної електронної перепустки користувача архівів;
- створення в архівах творчого простору для користувачів з утвердженням ідеї «відкритого архіву», в межах якого проводяться освітньо-комунікаційні заходи;
- запровадження механізму публічного моніторингу якості надання послуг архівами, започаткування оприлюднення результатів такого моніторингу на веб-сайтах архівних установ та за його результатами підвищення якості надання таких послуг;
- розвиток інклюзивності та безбар'єрності архівних установ.

Цікаво, що новий порядок надання платних послуг державними архівами України викликав жваву дискусію в соціальних мережах. Чимало українських дослідників і науковців скаржаться на те, що справи у незадовільному стані не видають до читального залу багато років підряд, затверджені нові ціни на виготовлення цифрових копій розворотів історичних документів є непомірними, викладання в інтернет-мережу електронних копій затребуваних документів здійснюється у недостатній кількості (оплата за них не стягується) тощо. На усі ці та інші закиди голова Укрдержархіву Анатолій Хромов авторитетно і обґрунтовано заявляє, що без скарг в архівах неможливо, бо завжди є людський фактор. При цьому станом на сьогодні темпи оцифрування та оприлюднення безкоштовно онлайн архівних документів перевищують в рази всю попередню історію розвитку архівів України. Ціни змінені з неадекватно низьких та збиткових (бо не переглядалися з 2008 року). Крім того, не заборонено самостійно безкоштовно проводити дослідження у читальних залах архівів, так само безоплатно робити копії потрібних документів власними гаджетами. Врешті 73 % користувачів задоволені роботою державних архівів, а це, як для держоргану – чудовий показник [5].

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання платних послуг архівними установами: Наказ Міністерства юстиції України від 05 грудня 2024 року № 3511/5. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE43203?an=2&hide=true>
2. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp980639?an=1&ed=2011_05_18
3. Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року. № 740. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE43203?an=63&hide=true>
4. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного

плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text>

5. Спільнота у Facebook. *Доступ до архівів*. URL: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv>

УДК: 025.171:930.25:004.65(043.2)

Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент,

Дарина П'ясецька, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНА АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Розглядається проблема збереження архівної спадщини України. Наголошується на особливій важливості та актуальності цього питання в умовах сучасних викликів, зокрема війни, руйнування культурних об'єктів. Висвітлено архівні стандарти збереження документальної спадщини України. Проаналізовано ключові ініціативи держави у 2022–2025 роках, заходи зі збереження культурної спадщини в умовах війни.

Ключові слова: архівна спадщина, архівні стандарти, збереження та охорона архівної спадщини.

Архівна спадщина є складовою національної ідентичності, історичної пам'яті та правової безпеки держави. Архіви відіграють роль «пам'яті нації», що має бути доступною, захищеною та оцифрованою. Збереження архівної спадщини є ключовим чинником формування національної ідентичності та історичної пам'яті. У сучасних умовах, особливо в контексті війни та глобальних викликів, питання збереження документальної спадщини набуває особливої актуальності.

Архівні стандарти збереження та охорони спадщини – це комплекс правил, норм і методів, спрямованих на забезпечення довготривалого збереження документів, артефактів і об'єктів культурної спадщини. Вони охоплюють як фізичне збереження матеріалів, так і цифрову безпеку, каталогізацію та доступ до інформації [1]. У період 2022–2025 років Україна активно впроваджувала нові стандарти та ініціативи для збереження та охорони своєї культурної спадщини, зокрема в умовах війни. Ось ключові документи та проєкти:

1. Стратегія захисту документальної спадщини до 2027 року була затверджена Кабінетом Міністрів України 24 грудня 2024 року. Вона спрямована на створення сучасної системи архівної справи, що відповідає національним та міжнародним